

Mordet på Walter Guinness, 1:e baron Moyne: En vändpunkt i Palestina-konflikten

Den 6 november 1944 blev Kairos gator skådeplats för en chockerande politisk våldshandling som ekade genom hela Mellanöstern och längre bort. Walter Edward Guinness, 1:e baron Moyne, den brittiske residentministern i Mellanöstern, mördades av två medlemmar i den judiska militanta gruppen Lehi (även känd som Sternligan). Denna djärva handling tog inte bara livet av en framstående brittisk statsman utan spårade också ur en möjlig väg till en judisk stat och intensifierade den redan instabila konflikten i Palestina. Mordet på Lord Moyne förblir en avgörande stund i historien om brittisk kolonialpolitik, sionistisk militan-tism och kampen om kontrollen över Palestina.

Mannen: Walter Guinness, 1:e baron Moyne

Walter Edward Guinness, 1:e baron Moyne (1880–1944), var en framstående brittisk politiker, affärsman, soldat och medlem i den anglo-irländska Guinness-bryggerifamiljen. Född den 29 mars 1880 i Dublin, Irland, var han den tredje sonen till Edward Guinness, 1:e earl av Iveagh, arvinge till den rika och inflytelserika Guinness-dynastin. Utbildad vid Eton College utmärkte han sig i ledarskapsroller, som ordförande i den prestigefyllda "Pop"-sällskapet och kapten för roddlaget. År 1903 gifte han sig med Lady Evelyn Hilda Stuart Erskine, dotter till 14:e earlen av Buchan. Paret fick tre barn, inklusive hans efterträdare Bryan Guinness, 2:e baron Moyne, som senare blev poet och romanförfattare.

Moynes privilegierade uppväxt dämpade inte hans pliktkänsla. Beskriven av samtida som intelligent, samvetsgrann och samhällsnyttig ägnade han sitt liv åt militär och politisk tjänst. Hans enorma familjeförmögenhet – uppskattad till omkring tre miljoner pund – gav honom inflytande och oberoende, som han använde för att driva reformistiska intressen inom jordbruk, bostäder och kolonialpolitik.

Militärtjänst

Guinness militära karriär började under andra boerkriget (1899–1902), då han frivilligt anslöt sig till Imperial Yeomanry, sårades i strid och erhöll Queen's South Africa Medal. I första världskriget kämpade han i Egypten, Gallipoli och Frankrike och steg till graden löjtnantöverste. Två gånger tilldelad Distinguished Service Order (DSO med bar) för tapperhet utvecklade han en livslång anknytning till Mellanöstern. Hans krigsdagböcker, publicerade 1987, avslöjar en reflekterande soldat med skarp känsla för mänsklighet och historia – en man som såg imperiet som både plikt och börda.

Politisk karriär

Efter återkomsten från fronten trädde Guinness in i det offentliga livet som konservativ politiker. Han tjänstgjorde i London County Council (1907–1910) och som parlamentsledamot för Bury St Edmunds från 1907 till 1931. Under en karriär på nästan tre decennier innehade han flera inflytelserika poster: understatssekreterare för krig (1922–1923), finanssekreterare vid finansdepartementet (1923–1925) och jordbruks- och fiskeminister (1925–1929), där han främjade sockerbetodling och landsbygdsmodernisering.

Adlad 1932 som baron Moyne fortsatte han sin tjänst i House of Lords. Han bidrog till viktiga offentliga utredningar, inklusive 1933 års kommitté för slumrensning, 1934 års kungliga kommission om Durham University och 1938 års kungliga kommission om Västindien. Under andra världskriget återvände Moyne till regeringen som gemensam parlamentarisk sekreterare vid jordbruksministeriet (1940–1941), kolonialstatssekreterare och ledare för House of Lords (1941–1942), och slutligen som residentminister i Mellanöstern (1942–1944). I denna roll övervakade han brittisk strategi i territorier från Libyen till Iran och fungerade som Winston Churchills seniorrepresentant i regionen.

Affärer och andra intressen

Som direktör för Guinness-bryggeriet spelade Moyne en roll i familjens globala expansion. Han var medgrundare till British Pacific Properties i Vancouver och beställde byggandet av Lion's Gate Bridge, invigd 1939. Som filantrop hjälpte han till att finansiera bostadstruster i London och Dublin för att förbättra förhållandena för arbetarfamiljer.

Moynes nyfikenhet och äventyrsanda förde honom bortom politik och handel. En passionerad yachtseglare och upptäcktsresande ägde han flera ombyggda yachter – Arpha, Roussalka och Rosaura – och genomförde expeditioner över Stilla havet och Indiska oceanen. År 1935 förde han den första levande komodovaranen till Storbritannien, och hans zoologiska och etnografiska samlingar donerades senare till museer. Han skrev *Walkabout: A Journey between the Pacific and Indian Oceans* (1936) och *Atlantic Circle* (1938), böcker som avslöjar hans intresse för antropologi och interkulturell förståelse.

Historisk kontext: Mellanöstern och Palestina-krisen

Mordet på Walter Guinness, 1:e baron Moyne, inträffade mitt i eskalerande spänningar i det brittiska Palestinamandatet under andra världskriget. Som brittisk residentminister i Mellanöstern sedan 1942 ansvarade Moyne för att övervaka krigsstrategin i en region som var avgörande för det brittiska imperiet och oljeförsörjningen. Detta inkluderade att upprätthålla 1939 års vitbok, som strängt begränsade judisk invandring till Palestina – begränsad till 1 500 invandrare per månad.

Planering och gärningsmän

Idén att mörda den brittiske residentministern kom från Lehis grundare Avraham "Ya'ir" Stern, som såg det som ett symboliskt slag mot det brittiska imperiesystemet. Efter Sterns

död 1942 återupplivades planen under nytt Lehi-ledarskap, inklusive Yitzhak Shamir – senare Israels premiärminister. Två unga palestinska judar, Eliyahu Hakim (19 år) och Eliyahu Bet-Zuri (22 år), valdes ut för att utföra uppdraget. Paret valdes inte bara för sitt engagemang utan också för sin förmåga att dra internationell uppmärksamhet till den judiska saken genom en attack utanför Palestina – Lehis första utlandsoperation. Lehi riktade medvetet in sig på Moyne som en höggradig, Irlandsfödd brittisk aristokrat vars död skulle eka genom hela imperiet. I planeringen betonade gruppen mordets potential att dramatisera judiskt lidande, utmana brittisk auktoritet och framställa den sionistiska kampen som en del av en global antikolonial kampanj.

Mordet: En noggrant planerad attack

Tidigt på eftermiddagen den 6 november 1944 väntade Hakim och Bet-Zuri nära Moynes residens på Gezira-ön i Kairo. Klockan cirka 13:10 anlände Moynes bil, körd av korpral Arthur Fuller och med hans sekreterare Dorothy Osmond samt adjutant major Andrew Hughes-Onslow. Mördarna närmade sig på cyklar. Bet-Zuri sköt Fuller i bröstet och dödade honom omedelbart. Hakim öppnade bildörren och avfyrade tre skott mot Moyne: ett träffade halsen ovanför nyckelbenet, ett annat buken – genomborrade tjocktarmen och fastnade nära ryggraden – och det tredje skrapade fingrar och bröst. Moyne fördes akut till ett brittiskt militärsjukhus men avled senare samma dag vid 64 års ålder. Angriparna flydde men jagades av egyptisk polis. Efter en kort skottväxling greps de och höll på att lynchas av uppretade åskådare innan de arresterades. Forensisk analys kopplade senare deras vapen till tidigare Lehi-operationer mot brittiska tjänstemän.

Omedelbara efterverkningar

Mordet chockade världen och dominerade förstasidorna. Brittiska myndigheter, rädda för oroligheter, avstod från massrepressalier mot den judiska gemenskapen men förstärkte säkerheten i hela Mellanöstern. I Egypten, i motsats till Lehis propaganda, förekom inga omedelbara pro-Lehi-demonstrationer, även om anti-judiska upplopp utbröt i Kairo och Alexandria ett år senare, i november 1945, och orsakade flera dödsfall och omfattande egendomsskador. Brittisk underrättelsetjänst varnade för möjliga efterapningsattacker – en oro som besannades när Egyptens premiärminister Ahmad Maher mördades i februari 1945. Bland dem som påverkades av händelsen fanns en ung egyptisk officer vid namn Gamal Abdel Nasser, som enligt uppgift beundrade mördarnas mod och antikoloniala beslutsamhet.

Rättegång och avrättning

Hakim och Bet-Zuri ställdes inför rätta i en egyptisk militärdomstol i januari 1945. De använde processen för att hålla flammande tal och försvara sina handlingar som en del av en global kamp för nationell befrielse. De begärde litteratur om Egyptens egen revolutionära historia och jämförde sin sak med antiimperialistiska rörelser i Indien och Irland. Trots omfattande nådeappeller – från judiska samhällen, internationella intellektuella och till och med en indisk gandhian som jämförde dem med John Brown och irländska republikaner – dömdes de till döden. Överklaganden avslogs och båda männen hängdes den 22 mars

1945. Brittiska tjänstemän, inklusive ambassadör Miles Lampson, insisterade på snabb avrättning av domarna av rädsla för att tecken på mildhet skulle uppmuntra fler attacker.

Winston Churchills reaktion

Walter Guinness hade varit en av Winston Churchills närmaste personliga vänner och politiska allierade. De två männen var medgrundare till "The Other Club" och delade semester, inklusive en yachtresa 1934. Churchill blev förkrossad av Moynes död och kallade det "en avskyvärd handling av otacksamhet". I sitt tal till parlamentet den 17 november 1944 varnade han för att "röken från mördarnas pistoler" inte fick diktera politiken. Han ställde in ett planerat kabinetsmöte för att diskutera Palestinas delning och blev märkbart kallare mot sionistiska ledare och vägrade svara på Weizmanns personliga meddelanden. Deklassificerad korrespondens avslöjar Churchills krav på att ingen nåd skulle visas mördarna – en hållning som återspeglade både sorg och politisk kalkylering. Även om Churchill inte övergav sin bredare sympati för sionismen förändrade mordet hans syn permanent. Det förvandlade en personlig vänskap till en politisk brytning och underströk de moraliska och strategiska kostnaderna för Storbritanniens ställning i Mellanöstern.

Långsiktiga effekter och bredare implikationer

Mordet på Lord Moyne fick konsekvenser som vida översteg det omedelbara ögonblicket. Det fördjupade misstron mellan Storbritannien och den sionistiska rörelsen, spårade ur ett nära förestående delningsförslag och bidrog till Storbritanniens slutliga beslut att avstå från mandatet. Den efterföljande våldseskaleringen kulminerade i FN:s delningsomröstning 1947 och upprättandet av Israel 1948. I Israel omtolkades mördarna, globalt fördömda som terrorister, som martyrer för nationell befrielse. År 1975 repatriades deras kvarlevor från Egypten i en fångutväxling och begravdes på nytt med full militär heder på Herzlberget i Jerusalem.

En bestående skugga: Brittisk-israeliska relationer och den kungliga kopplingen

Arvet efter mordet på Lord Moyne sträckte sig långt bortom 1940-talet och kastade en subtil men bestående skugga över brittisk-israeliska relationer. En av dess mest bestående symboler var drottning Elizabeth II:s frånvaro från Israel under hennes sjuttioåriga regeringstid. Trots besök i över 120 länder och upprepade inbjudningar från israeliska ledare gjorde hon aldrig ett officiellt statsbesök.

Även om den brittiska regeringen upprätthöll en informell policy som avrådde från kungliga besök i Israel för att undvika att alienera arabiska allierade och riskera handelsrelationer i regionen, spelade också personliga och historiska faktorer in. Minnet av sionistiska militanta attacker mot brittisk personal under mandatet – särskilt mordet på Lord Moyne 1944, en nära vän till Winston Churchill – lämnade ett bestående intryck på monarkin och det brittiska etablissemanget. Moynes mord, del av en bredare våldskampanj som inkluderade bombdådet mot King David Hotel 1946 som dödade 91 personer (bland dem brittiska

tjänstemän och civila), symboliserade en period av svek och förlust för många i Storbritanniens styrande kretsar.

Vissa rapporter tyder på att dessa minnen formade drottningens privata uppfattningar. Ett konto hävdade att hon trodde att "varje israel är antingen terrorist eller son till en terrorist", vilket återspeglar hur djupt sådana händelser hade internaliserats av en generation brittiska eliter som bevittnade imperiets våldsamma slut i Palestina. Följaktligen fick israeliska tjänstemän sällan individuella audienser i Buckingham Palace, med kontakter mest begränsade till multilaterala eller ceremoniella evenemang. Skuggan av mordet på Lord Moyne sträckte sig alltså till modern diplomatisk protokoll och illustrerade hur imperiets trauman kan bestå på subtila men kraftfulla sätt över decennier.

Slutsats

Mordet på Walter Guinness, 1:e baron Moyne, var mer än mordet på en brittisk tjänsteman – det var en seismisk händelse som omformade Palestinakonfliktens bana och påskyndade demonteringen av det brittiska Mellanöstern-imperiet. Moyne, soldat, statsman och reformator, representerade en utdöende ras av imperiella pragmatiker som sökte balans mellan konkurrerande nationalism. Hans död tystade en potentiell medlare och hårdnade attityderna på alla sidor.

Sett genom linsen av samtida internationella normer skulle mordet på en höggradig utländsk diplomat på främmande mark klassificeras entydigt som en terrorhandling. Moderna definitioner – som de som används av FN och de flesta nationella regeringar – identifierar avsiktligt politiskt våld mot icke-stridande tjänstemän för att påverka politik som terrorism, oavsett motiv eller sak. Även om Lehi ramade in sina handlingar som antikolonialt motstånd faller angreppet på en civil politisk ledare utomlands direkt inom den nuvarande uppfattningen om terrorism och understryker den bestående spänningen mellan revolutionärt våld och moralisk legitimitet.

Referenser

- Barnett, Correlli. *The Collapse of British Power*. London: Methuen, 1972.
- Ben-Yehuda, Nachman. *Political Assassinations by Jews: A Rhetorical Device for Justice*. Albany: State University of New York Press, 1993.
- Churchill, Winston S. *The Second World War: Volume VI – Triumph and Tragedy*. London: Cassell, 1954.
- Cohen, Michael J. *Churchill and the Jews*. London: Frank Cass, 1985.
- Gilbert, Martin. *Winston S. Churchill: The Prophet of Truth (1922–1939)*. Boston: Houghton Mifflin, 1977.
- Hoffman, Bruce. *Anonymous Soldiers: The Struggle for Israel, 1917–1947*. New York: Knopf, 2015.
- Louis, Wm. Roger. *The British Empire in the Middle East, 1945–1951*. Oxford: Clarendon Press, 1984.
- Porath, Yehuda. *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918–1929*. London: Frank Cass, 1974.

- Shindler, Colin. *A History of Modern Israel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Wasserstein, Bernard. *The British in Palestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917–1929*. Oxford: Basil Blackwell, 1978.
- Wasserstein, Bernard. *Herbert Samuel: A Political Life*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Weizmann, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper & Brothers, 1949.
- Wistrich, Robert S. *Zionism and Its Discontents: Essays on the Jewish Struggle for Statehood*. New York: Oxford University Press, 2017.
- The Times (London). „The Murder of Lord Moyne.“ *Ledare*, 8 november 1944.
- Ha'aretz. „The Death of Lord Moyne: Consequences for Zionism.“ November 1944.
- Hansard Parliamentary Debates. House of Commons, 17 november 1944, vol. 404.
- Royal Archives. Correspondence Relating to Middle East Policy and the Assassination of Lord Moyne, 1944–1945. Windsor Castle: Royal Archives Collection.
- Segev, Tom. *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000.
- Smith, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*. 9:e uppl. Boston: Bedford/St. Martin's, 2021.